

*Камишова Т. М.,**кандидат філологічних наук,**старший викладач кафедри германської філології**Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького**Куц Е. О.,**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри теорії та практики перекладу**Національного університету «Запорізька політехніка»*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АНГЛОМОВНОЇ БІРЖОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА КЛЮЧОВІ СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ЇЇ ОДИНИЦЬ

Анотація. Стаття присвячено дослідженню англomовної біржової термінології. У статті визначаються поняття «біржовий термін», «біржова термінологія», охарактеризовано англomовну біржову термінологію, встановлюються ключові способи перекладу її одиниць засобами української мови.

Біржовий термін є засобом номінації фахового поняття сфери біржової справи. Біржова термінологія є сукупністю термінологічних одиниць відповідної сфери. Англomовна біржова термінологія почала формуватися наприкінці XVI століття у зв'язку з появою біржової справи в Англії, поступово збагачуючись і ускладнюючись. Наразі до неї входять прості та складні терміни, а також терміни-словосполучення та скорочення.

Характерною рисою англomовної біржової термінології є наявність у ній метафоричних і метонімічних одиниць, більшість із яких утворені від загальноживаних одиниць англійської мови на основі зовнішньої схожості або подібності функцій. Англomовні метафоричні біржові терміни утворені від назв тварин, частин тіла людей, тварин, частин будівлі, предметів і явищ повсякденного життя. Метонімічні одиниці аналізованої термінології утворені від одиниць загальноживаної англійської мови, що позначають предмети та поняття повсякденного життя. Метонімічне перенесення значення під час їх творення здійснюється на основі суміжності функцій денотатів вихідної та метонімічної одиниці. Метафоричні одиниці є більш численними, ніж метонімічні в аналізованій термінології.

Ключовими способами перекладу англomовних біржових термінів українською мовою є транскодування, актуалізоване транскрибуванням, транслітеруванням, змішаним транскодуванням і адаптивним транскодуванням, та еквівалентний переклад, що здійснюється за допомогою термінологічних відповідників. Складні терміни та терміни-словосполучення англійської мови сфери біржової справи відтворюються калькуванням. У разі відсутності еквівалентного терміна чи неможливості перекладу англomовного біржового терміна іншими способами він передається українською мовою шляхом опису.

Ключові слова: англійська мова, біржовий термін, способи перекладу, транскодування, описовий переклад.

Постановка проблеми. Проблема вивчення галузевих термінів і термінологій не припиняє турбувати лінгвістів у зв'язку

з постійним збільшенням цих одиниць у різних мовах, їх роллю у поширенні наукового та професійного знання, а також необхідністю постійної систематизації та вноормування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Хоча нині є велика кількість досліджень термінів і термінологій різних галузей, що здійснювалися науковцями з позицій лінгвістики та перекладознавства на матеріалі різних мов [див. 1–4], дотепер не приділено окремої уваги вивченню англomовної біржової термінології. Саме цей факт визначає мету запропонованої розвідки, а її завданнями є визначення понять «біржовий термін», «біржова термінологія», надання загальної характеристики англomовної біржової термінології та встановлення ключових способів її одиниць українською мовою.

Виклад основного матеріалу. Оскільки терміном вважають «мовну одиницю на позначення спеціального поняття, що виникає у певній сфері наукової чи професійної діяльності» [5, с. 15], «слово чи словосполучення зі спеціальним значенням, що виражає та формує професійне поняття та використовується в процесі пізнання та опанування наукових і професійно орієнтованих знань» [6, с. 5], то під біржовим терміном розуміємо мовну одиницю, що є засобом позначення фахового поняття сфери біржової діяльності. Біржова термінологія є сукупністю термінологічних одиниць цієї сфери.

Поява та поширення англomовної біржової термінології пов'язані з її становленням і розвитком. Біржі створено для здійснення торгових операцій із товарами для обміну (без негайного передання самих товарів та їх оплати) в італійських містах у XIII–XV століттях. Цими містами були Венеція, Генуя та Флоренція, через які проходила торгівля між романо-християнським і арабсько-мусульманським світами. Сам термін «біржа» вперше з'явився в голландському місті Брюгге (за назвою площі, на якій стояв великий старовинний будинок, що належав до знатного купецького роду Van der Burse, на гербі якого зображено три гаманці) [7, с. 12]. Торгові збори, що проходили на площі біля цього будинку, і сама площа отримали назву Bursa. Пізніше слово ввійшло в інші європейські мови (німецьку – *Börse*, французьку – *Bourse*, італійську – *Borsa*, іспанську – *Bolsa*). В англomовних країнах цей термін не прижився і використовується вкрай рідко. Замість нього широко вживається слово *exchange*.

У XVI–XVII століттях біржова справа починає розвиватися в Англії та, відповідно, з'являються її перші (базові) терміни *exchange* – біржа, *averaging* – усереднення, *quote* – котирування, *ratio* – коефіцієнт, *bid* – ціна, що пропонується, *broker* – брокер. Безпосередній розвиток англійської біржової термінології розпочинається з кінця XVII століття. Термінологія ускладнюється, адже до неї входять не тільки прості за структурою, а й складні терміни та терміносполучення, наприклад: *daytrading* – внутрішньоденна торгівля, *liquidity* – ліквідність, *runoff* – відображення цін на момент закриття біржею; *tape price* – курси цінних паперів, зазначені на стрічці котирувального апарату (тикера); *telegregister* – екран для демонстрації біржових котирувань, *stock exchange speculation* – біржова гра.

Наразі аналізований шар термінологічної лексики англійської мови представлений такими структурними типами термінів, як:

прості – *share, gap, dumping, hedge, limit, offer, rally, spot, trend, subscriber, spike*;

складні – *free-riding, eurodollar, datafeed, shareowner, nifty-fifty, eurobonds, telegregister, give-up, fedwire*;

термінологічні сполучення – *common market, forward exchange rate, share at premium, tax free acquisition, path dependent option, nominal interest rate*;

скорочення – *OAS (option-adjusted spread), OTC (over-the-counter), SIMEX (Singapore International Monetary Exchange)*.

В аналізованій термінології наявні метафоричні та метонімічні терміни. Так, окремі з метафоричних одиниць утворилися від назв тварин, наприклад: *bear* – спекулянт, що грає на зниження ставки [8, с. 23] (від *bear* – ведмідь), *bull* – спекулянт, що грає на підвищення ставки [8, с. 24] (від *bull* – бик), *pig* – жадібний гравець [8, с. 169] (від *pig* – свиня), *stag* – біржовий спекулянт цінними паперами нових випусків [8, с. 194] (від *stag* – олень).

Основою для метафоричного переосмислення біржових термінів є також назви частин будинку, які використовуються для номінації структурних підрозділів біржі. Їх переосмислення може відбуватися на основі зовнішньої схожості або подібності функцій денотатів вихідної одиниці та самої метафори. Так, наприклад, основою переосмислення загальноживаного слова *pit* (яма), внаслідок якого утворився термін *pit* (місце в залі для торгів, що розташовується на більш низькому рівні) [8, с. 170], є схожість місця розташування, оскільки це місце приміщення біржі перебуває на більш низькому рівні, ніж половина всього торгового залу.

Також одиницями англійської біржової термінології є терміни, утворені від назв частин тіла людей і тварин, наприклад: *tail* – десяткові частки, зазначені в ставці [8, с. 211], *leg* – стійка тенденція руху курсів цінних паперів. Особливу групу становлять терміни, метафоричне переосмислення яких відбулося на основі зовнішньої схожості з предметами або явищами повсякденного життя. Так, наприклад, термін *runoff* (від *стік води в річці*) використовується в біржовій термінології в значенні відображення на стрічці тикера цін на закриття біржі [8, с. 177], оскільки рух інформації нагадує рух води в річці; *calendar* (від календар) у біржовій термінології означає список цінних паперів, що пропонуються до продажу [8, с. 33]. Зазначимо, що метафоричні терміни превалюють в аналізованій термінології над метонімічними.

Шляхом метонімічного перенесення утворено такі одиниці аналізованої термінології: *commercials* – акції торгових компаній [8, с. 31] (відбулось перенесення значення від назви компанії *commercial company* – торговельне підприємство до найменування акції – *commercials*); *portfolio* – портфель цінних паперів [8, с. 172] (від *портфель (сумка)*, використовується для номінації документів, що містяться всередині); *purse* – грошовий дохід [8, с. 174] (від *гаманець*).

Проблема перекладу галузевих термінів завжди турбувала перекладознавців [3; 4; 9–11]. Велика кількість англійських біржових термінів відтворюється українською мовою шляхом **транскодування** – «побуквеного чи фонемного передання вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу» [11, с. 21]. До позитивних особливостей транскодування уналежнюють його максимальну стислість [9, с. 72]. Зазначимо, що транскодування є поширеним способом перекладу англійських біржових термінів засобами української мови. Розрізняють такі види транскодування, як транскрибування (транскрипція), шляхом якого відбувається відтворення звукового складу слова вихідної мови; транслітерування, за якого здійснюється його політерне відтворення; змішане транскодування, що поєднує транскрибування з елементами транслітерування; адаптивне транскодування, застосування якого дає можливість адаптувати слово мови оригіналу до фонетичних, лексичних і граматичних норм перекладу [11, с. 21].

Для ілюстрації перекладу англійських біржових термінів засобами української мови, що здійснюється шляхом транскодування, наведемо кілька прикладів:

Two or three times a year he calls on his San Francisco broker and gives orders to buy or sell shares, depending upon his market position [7, с. 129].

Два або три рази на рік він телефонує своєму брокеру в Сан-Франциско і віддає накази на купівлю або продаж акцій залежно від його позиції на ринку.

When I say 'a speculator of the old type', I think of the days when markets were liquid and when a speculator might take a position with 5,000 or 10,000 shares of a stock, moving in and out of the market without influencing the price [7, с. 146].

Коли я кажу «біржовий ділець старого типу», я думаю про ті дні, коли ринки були ліквідні та біржовий ділець міг би відкрити позицію в 5,000 або 10,000 акцій, входячи та виходячи на ринок, впливаючи на ціну.

Do modern traders adhere to this tradition? Of course, no [7, с. 134].

Чи дотримуються цієї традиції сучасні трейдери? Звичайно, ні.

A stockbroker should risk only a limited amount of capital concluding a deal [7, с. 154].

Біржовий маклер повинен ризикувати тільки обмеженою кількістю капіталу, заключаючи угоду.

Терміни *broker* та *capital* перекладено шляхом транслітерації. Термін *liquid, traders* передано українською мовою шляхом адаптивного транскодування ліквідний. Специфіка адаптованого транскодування визначається орієнтацією на задану форму перетворення інформації, що міститься в оригіналі, та адаптування перекладеної одиниці до норм перекладу:

What I am trying to make clear to that part of the public which desires to regard speculation as a serious business, and I wish

deliberately to reiterate it 'wishful thinking must be stopped' [7, с. 122].

Те, що я намагаюся дати зрозуміти, ясно для цієї частини натовпу, яка бажає розцінювати **спекуляцію** як серйозний бізнес, і я навмисно хочу повторити, що це 'прийняття бажаного за дійсне повинно бути припинено...'

Одним із головних способів перекладу біржових термінів є переклад за допомогою **еквівалента**, що становить постійну лексичну відповідність лексеми мови оригіналу в мові перекладу [11, с. 389]. Терміни, які мають еквіваленти в рідній мові, відіграють важливу роль під час перекладу. Вони є опорними засобами передавання інформації у фахових текстах, зокрема текстах біржової спрямованості:

*That day shares were sold up about three times more and the next day it was also their remarkable **bulge** for them* [7, с. 165].

У цей день акції продано приблизно в три рази вище, а наступного дня був також інший значне **зростання цін** на них.

*Many years ago I heard of a remarkably successful stockbroker who could calculate **quotations** for further three weeks* [7, с. 146].

Багато років тому я чув про надзвичайно удачливого біржового маклера, який міг розрахувати **котирування** на наступні три дні.

*My friend and I was interested in a purchase of five **shares** of Chicago, Burlington & Quincy Railway Stock, and my share of the profit amounted to \$3.12* [7, с. 126].

Мій друг та я були зацікавлені у купівлі п'яти **акцій** Chicago, Burlington & Quincy Railway Stock, і моя частина прибутку становила \$ 3.12.

Отже, як свідчать наведені приклади, термінологічні одиниці *bulge, quotations, shares* перекладаються за допомогою еквівалентних українськомовних одиниць *ріст цін, котирування, акції*.

Англомовні біржові терміни відтворюються українською мовою також шляхом **калькування** – «передання не звукового, а комбінаторного складу слова, коли складові частини слова (морфеми) чи фраземи (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови перекладу» [11, с. 390]. Зазначимо, що шляхом калькування відтворюються переважно терміни-словосполучення:

*If you cannot make money out of the **major assets**, you are not going to make money out of the stock market as a whole* [7, с. 177].

Якщо Ви не можете робити гроші з **основних активів**, Ви не зробите їх на фондовій біржі загалом.

*The only time the average speculator can draw money from his **brokerage account** is when he has no position open or when he has an **excessive equity*** [7, с. 135].

Єдиним часом, коли середній біржовий ділець може виводити гроші зі свого **брокерського рахунку**, є той, коли у нього немає жодних відкритих позицій або коли є **надлишковий капітал**.

*Thus, I consequently use expressions «**upward trend**» and «**downward trend**», because they fully express what is going on at that specific time* [7, с. 156].

Отже, я використовую слова «**висхідний тренд**» і «**спадний тренд**», тому що вони повністю виражають те, що відбувається в цей проміжок часу.

*Just as styles in women's gowns and hats and costume jewelry are changing with time, the old leaders of the **stock market** are dropped and new ones rise up to take their places* [7, с. 164].

Так само, як стилі в жіночій сукні, капелюхах і коштовностях змінюються з часом, старі лідери **фондового ринку** йдуть, а на їх місця з'являються нові.

Калькуванням були відтворені словосполучення *major assets* – основні активи, *brokerage account* – брокерського рахунок, *excessive equity* – надлишковий капітал, *upward trend* – висхідний тренд, *downward trend* – спадний тренд, *stock market* – фондовий ринок.

Переклад англомовних біржових термінів здійснюється також шляхом опису, за якого «термін замінюється в мові перекладу словосполученням (або більшим за кількістю компонентів словосполученням), яке адекватно передає його зміст» [11, с. 297]. До вказаного способу перекладу звертаються у разі відсутності відповідного за значенням терміна в мові перекладу, наприклад:

*I have a friend who is a **scalper** in the Emini, placing about 25 trades a day and **scalping** shares* [7, с. 179].

Я маю друга, який є **трейдером**, що заробляє прибуток від незначних змін ціни в Emini, розміщуючи близько 25 угод на день та **перепродуючи** акції за завищеною ціною.

У наведеному англійському реченні використовуються дві однокореневі лексичні одиниці (*scalper, scalping*), які відтворюються під час перекладу описовим шляхом (*трейдер, що заробляє прибуток від незначних змін ціни, перепродуючи акції за завищеною ціною*).

Висновки. Отже, біржовий термін є мовною одиницею на позначення фахового поняття сфери біржової діяльності. Біржова термінологія є сукупністю термінологічних одиниць сфери. Англомовна біржова термінологія почала з'являтися у XVI–XVII століттях у зв'язку з розвитком біржової справи в Англії. Розвиток вказаного шару термінологічної лексики зумовлений появою нових понять сфери, їх ускладненням, переосмисленням. Саме тому в ньому наявні не тільки прості за структурою одиниці, а й складні, а також термінологічні словосполучення та скорочення. До складу англомовної термінології сфери біржової діяльності належать також метафоричні та метонімічні одиниці. Більшість із них сформовані шляхом переосмислення значення загальноживаних одиниць (їх метафоризації та метонімізації відповідно). Ключовими способами перекладу англомовних біржових термінів українською мовою є транскодування та еквівалентний переклад, що здійснюється за допомогою українськомовних термінологічних відповідників. Терміни-словосполучення відтворюються шляхом калькування. За умов відсутності термінологічного відповідника та неможливості застосування інших способів перекладу англомовні терміни біржової справи перекладаються шляхом опису. Перспективи подальших досліджень убачаємо в більш детальному аналізі структурних і семантичних особливостей англомовних біржових термінів, визначенні їх тематичних груп та функційних характеристик.

Література:

1. Кияк Т.Р. Вузькогалузеві терміни як основа формування та кваліфікації фахових текстів. *Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2008. № 620. С. 3–5.
2. Куш Е.О. Історія розвитку, структурно-семантичні особливості та способи творення кінематографічних термінів англійської мови.

- лійської мови. *Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць*. Чернівці : Видавничий дім «Родовід», 2015. Вип. 692. С. 308–313.
3. Полякіна М.Н. Способы перекладу англійських одиниць підмови авіації. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики: зб. наук. праць*. Київ : Логос, 2015. Вип. 27. С. 164–172.
 4. Суслова Л.В. Особенности иноязычных экономических терминов в структурно-семантическом и переводческом аспектах. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов: Грамота, 2018. № 5 (83). Ч. 1. С. 199–204.
 5. Пянько Т.І. Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство : підручник. Львів : Світ, 1994. 216 с.
 6. Даниленко В.П. Русская терминология. Опыт лингвистического описания. Москва : Наука, 1977. 246 с.
 7. Petram L., Richards L. *The Worlds First Stock Exchange*. N. Y. : Columbia School Publishing, 2020. 306 p.
 8. Королькевич А.С. Англо-русский словарь терминов и определений : дилинг и ценные бумаги. Москва : Издательский центр «Академия», 2016. 240 с.
 9. Циткина Ф.А. Терминология и перевод: к основам сопоставительного терминоведения. Львов : Издательское объединение «Вища школа», 1988. 162 с.
 10. Судовцев В.А. Научно-техническая информация и перевод. Москва : Высшая школа, 1989. 231 с.
 11. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2002. 564 с.

Kamyshova T., Kushch E. General characteristics of the English-language terminology of the sphere of stock exchange and main ways of its terms translating

Summary. The article is devoted to the research of the English-language terminology of the sphere of stock exchange. The notions of the term and terminology of the sphere of stock exchange as well as general characteristics of its English-language terminology is given in the article. Key ways of trans-

lating of its terms by means of Ukrainian language are also determined in it.

A term of the sphere of stock exchange is a means of designation of its professional notion. Terminology of the sphere of stock exchange is viewed as a set of its terminological units. The English-language terminology of the sphere of stock exchange began to form at the end of XVI century because of emergence of stock-exchange deals in England. The terminology have been enriching and becoming more complex gradually. Nowadays it contains simple and complex terms as well as terminological combinations and shortenings.

The peculiar feature of the English-language stock-exchange is metaphoric and metonymic units, most of which were created from English language units of general use on the basis of outward or functional similarity. Metaphoric stock-exchange terms of the English language have been created from the names of animals, parts of body of human beings, animals, parts of buildings, objects, phenomena of everyday life. Metonymic units of the analyzed terminology have been created from language units of general use denoting subjects and notions of everyday life. Metonymic transfer of meanings in the process of their creating is carried out on the basis of contiguity of functions fulfilling by them. Metaphoric units are more numerous than metonymic one in the analyzed terminology.

Key ways of translating of English stock-exchange terms by means of the Ukrainian language are transcoding, actualized by transcription, transliteration, mixed transcoding and adaptive transcoding, as well as equivalent translation, carried out by means of terminological equivalents. Compound units and terminological combinations of the analyzed terminology are rendered by calquing. English stock-exchange terms can be translated descriptively if equivalent or any other way of their translation can't be used.

Key words: English language, stock-exchange term, ways of translating, transcoding, descriptive translation.